

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยกับความเท่าเทียมกันของ
การสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ

จัดทำโดย นางชนากานต์ อีระเวชพลกุล
รหัส ๖๕๑๐๐๕

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๐
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยกับความเท่าเทียมกันของการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ

ชนากานต์ ธีรเวชพลกุล^๑

บทนำ

การสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศเป็นการที่บุคคลไม่ว่าเพศใดก็ตามยินยอมเป็นคู่สมรสที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน และได้มีการจดทะเบียนสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ อันเป็นหลักฐานรับรองความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ และคุ้มครองสิทธิการสมรสต่างๆ ระหว่างการเป็นคู่สมรสกัน ไม่ว่าจะคู่สมรสนั้นจะมีการจัดงานแต่งงานหรือไม่ก็ตาม โดยทะเบียนสมรสจะก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างบุคคลสองคนที่สมรสกันทางกฎหมาย เช่น การจัดการทรัพย์สิน การรับมรดก การรับรองบุตร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการก่อตั้งครอบครัวและความมั่นคงของชีวิตสมรส^๒ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการสมรสที่ไม่แบ่งแยกเพศนั้น เริ่มต้นจากการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันในประเทศสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒^๓ และขยายวงกว้างขึ้นไปทั่วโลกในช่วงปลายศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดที่มีต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ จนนำไปสู่การออกกฎหมายคู่ชีวิตและการสมรสเท่าเทียมในหลายประเทศ เพื่อรับรองสถานะการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศให้เหมือนกับคู่รักชายหญิง^๔ ถือเป็น การส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน รวมทั้งสนับสนุนให้คู่รักทุกเพศได้ดำเนินชีวิตตามที่ตนต้องการภายใต้กฎหมายของแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทยนั้นสังคมได้ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันมากขึ้น ส่งผลให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถแสดงตัวตนและมีบทบาทในสังคมเพิ่มขึ้น แม้ยังมีการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษนิยมที่ยังไม่ยอมรับอย่างเต็มที่ และอาจเลือกปฏิบัติกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ^๕ ทั้งนี้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและองค์กรต่างๆ ได้มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ การจัดแคมเปญรณรงค์ และการเดินขบวนพาเหรดไพรด์ เพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ สิทธิทางกฎหมาย และสวัสดิการจากรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสมรสที่ไม่แบ่งแยกเพศ ซึ่งเป็นสถานะทางกฎหมายที่ทำให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสดังเช่นคู่สมรสชายหญิง กระทั่งนำไปสู่การผลักดันให้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (ร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต) และร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม (ร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม) ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ ซึ่งร่างดังกล่าวยังคงต้องผ่านการพิจารณาตามขั้นตอนทางกฎหมายอีกหลายขั้นตอน^๖ ดังนั้นเอกสาร

^๑ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา

^๒ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๕). *เทียบชัดๆ 'ปริญญา' ให้มุมมอง พ.ร.บ. คู่ชีวิต กับ สมรสเท่าเทียม เราควรเลือกแบบไหน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thaipost.net/x-cite-news/165620>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๔ สิงหาคม).

^๓ ณปรีชญ์ บุญวาศ. (๒๕๖๔, กรกฎาคม-ธันวาคม). พัฒนาการของคนรักเพศเดียวกันท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบทประวัติศาสตร์ตะวันตก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, ๕(๒), หน้า ๑๔๑-๑๔๒.

^๔ Rocket Media Lab. (๒๕๖๔). *สมรส(เมื่อไรจะ)เท่าเทียม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://rocketmedialab.co/same-sex-marriage>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๘ กันยายน).

^๕ LMC NEWS. (๒๕๖๔). *การยอมรับ LGBTQ ในสังคมไทย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://human.msu.ac.th/lmcnews/slide_m_details.php?slide=Mzk=. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๓ กันยายน).

^๖ iLaw. (๒๕๖๕). *เทียบชัดๆ ร่างพ.ร.บ.แก้ประมวลกฎหมายแพ่ง #สมรสเท่าเทียม ร่างพ.ร.บ.คู่ชีวิต ต่างกันยังไง?*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.ilaw.or.th/node/6169>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๑ กันยายน).

วิชาการส่วนบุคคลฉบับนี้จึงมุ่งหมายที่จะศึกษาปัญหาและแนวทางการส่งเสริมให้เกิดการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศตามหลักประชาธิปไตย เพื่อสนับสนุนสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งความเสมอภาคทางกฎหมายในการสมรสของคนทุกเพศ อันจะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมไทยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย

ความหมายของหลักประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและถ้อยมติของคนส่วนใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน และเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันโดยสันติ^๗ ซึ่งประชาธิปไตยได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในนครรัฐกรีกโบราณที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล มีความเท่าเทียม และสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงมีสิทธิและเสรีภาพเสมอภาคกันภายใต้หลักความเป็นธรรม ความมีเหตุผล ความสามัคคี ความเคารพซึ่งกันและกัน และการมีเมตตาต่อกัน^๘ ทั้งนี้ประชาธิปไตยสามารถตีความได้ ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) ประชาธิปไตยที่เป็นอุดมการณ์ คือ การมีจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย (๒) ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิต คือ การดำเนินชีวิตแบบเป็นประชาธิปไตย และ (๓) ประชาธิปไตยที่เป็นระบบการเมือง คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตย^๙

ประเภทของระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตย สามารถจำแนกได้ ๒ ประเภท^{๑๐} ดังนี้

๑. ระบอบประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หมายถึง การปกครองที่พลเมืองมีสิทธิในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างเสมอภาค โดยทุกคนมีโอกาสแสดงออกถึงความรู้สึกหรือความต้องการของตนเอง และเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้โดยตรง ทั้งหลักการบริหาร และสถาบันการเมือง ตามระเบียบวิธีการที่ว่าด้วยเสียงข้างมากเป็นฝ่ายชนะ ถือเป็นการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือพลเมืองโดยแท้จริง

๒. ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) หมายถึง การปกครองที่พลเมืองใช้สิทธิในการตัดสินใจทางการเมืองผ่านตัวแทนที่พลเมืองเป็นผู้เลือกให้ทำหน้าที่ตัดสินใจการปกครองแทนตน ถือเป็นการปกครองโดยคนส่วนน้อยภายใต้การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งคนส่วนใหญ่สามารถผลักดันความต้องการของตนผ่านกระบวนการทางการเมืองด้วยการเลือกตั้ง และมี

^๗ รัฐสภาไทย. (๒๕๖๒). *รัฐสภา บทที่ ๑ การปกครองระบอบประชาธิปไตย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=55699&filename=dyyouth.
(วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๔ สิงหาคม).

^๘ วันชัย หวังสวัสดิ์. (๒๕๕๙). *รูปแบบการบริหารประชาธิปไตยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์). หน้า ๒๑-๒๒.

^๙ สมพร เทพสิทธิธา. (๒๕๔๙). *ศาสนากับพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.

^{๑๐} รัฐสภาไทย. (๒๕๖๒).

อำนาจในการควบคุมตัวแทนของตนได้ หากตัวแทนที่ได้รับการเลือกตั้งไม่สามารถสนองตอบความต้องการของพลเมืองได้ก็มีสิทธิ์โดนถอดถอนจากตำแหน่ง

หลักการของประชาธิปไตย

การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด ซึ่งจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานหลักการที่สำคัญ ๕ ประการ^{๑๑} เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการใช้อำนาจอย่างเต็มที่^{๑๒} ดังนี้

๑. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) คือ ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครอง เพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง โดยประชาชนมีอำนาจในการกำหนดตัวแทนที่จะเข้าไปปกครองผ่านกระบวนการเลือกตั้ง รวมถึงอำนาจในการถอดถอนตัวแทนที่ตนเองเลือกเข้าไป

๒. หลักเสรีภาพ (Liberty) คือ การที่ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจนผ่านกฎหมายที่ได้รับการรับรอง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกัน โดยประชาชนมีอิสระที่จะกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยต้องไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นหรือความเรียบร้อยของสังคม เช่น การเลือกตั้งหรือถอดถอนตัวแทน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง การส่งเสริมสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายของตัวแทน

๓. หลักความเสมอภาค (Equality) คือ มนุษย์เกิดมามีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน อีกทั้งมีโอกาสดูที่เท่ากันในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ดังนั้น ประชาชนจะต้องได้รับโอกาสที่เสมอภาคกันและทัดเทียมกันในการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยประชาชนทุกคนต่างมีหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างเสรี เป็นธรรม และไม่มี การผูกขาดทางการค้า รวมถึงได้รับการให้บริการจากรัฐ การรักษาพยาบาล และการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

๔. หลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรม (Rule of Law) คือ การใช้กฎหมายเป็นหลักในการบริหารประเทศ โดยยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ซึ่งประชาชนมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายผ่านตัวแทน เพื่อให้กฎหมายสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่สามารถใช้บังคับอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งกฎหมายจะต้องให้ความคุ้มครองประชาชนผ่านกระบวนการยุติธรรม และให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้กฎหมายต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่ใช่ใช้อำนาจในการลิดรอนสิทธิ หรือมีอำนาจเหนือกฎหมายได้

๕. หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) คือ การใช้หลักเหตุผลมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ โดยการตัดสินใจใดๆ ทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจะมีการกำหนดให้กระทำการตามการลงมติของเสียงข้างมาก ซึ่งถือว่าเป็นการสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่ ใน

^{๑๑} สมบัติ อารังชญวงศ์. (๒๕๔๐). *การเมืองอังกฤษ*. กรุงเทพฯ: เสมอธรรม.

^{๑๒} ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตย. (๒๕๕๙). *หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://www.ect.go.th/dec/ewt_news.php?nid=71&filename=index. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๗ สิงหาคม).

ขณะเดียวกันก็ต้องให้ความสำคัญต่อสิทธิและคุ้มครองเสียงข้างน้อย (Minority Rights) ด้วย และเพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ได้ลงมติตามกระแสนิยม พวกมากลากไป หรือถูกชักจูงจากคนบางกลุ่ม จึงต้องให้อำนาจฝ่ายเสียงข้างน้อยในการทำหน้าที่ควบคุม กำกับ และตรวจสอบเจตนาารมณ์ในการตัดสินใจของฝ่ายเสียงข้างมากว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่ ถ้าฝ่ายเสียงข้างมากลงมติขัดต่อประโยชน์ของประชาชน ก็มีสิทธิที่จะปฏิเสธมตินั้นได้

แนวคิดเกี่ยวกับการสมรส

ความหมายของการสมรส

การสมรส (Marriage) หมายถึง การที่ชายและหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากัน และต้องแสดงความยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยและจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน (มาตรา ๑๔๕๗ และ ๑๔๕๘)^{๑๓} ซึ่งเมื่อชายและหญิงจดทะเบียนสมรสเป็นสามีภริยาตามกฎหมายก็จะสามารถใช้เอกสารทางราชการเป็นหลักฐานยืนยันความสัมพันธ์และสิทธิต่างๆ ระหว่างการเป็นสามีภริยา เช่น การจัดการทรัพย์สิน การลดหย่อนภาษี การรับรองบุตร การแบ่งสินสมรส การฟ้องหย่า^{๑๔}

เงื่อนไขแห่งการสมรสตามกฎหมายไทย

การสมรสตามกฎหมายไทยมีเงื่อนไข ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว หมวด ๒ เงื่อนไขแห่งการสมรส^{๑๕} ดังนี้

๑. ชายและหญิงมีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ทั้งสองคน (มาตรา ๑๔๔๘)
๒. ชายหรือหญิงต้องไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ (มาตรา ๑๔๔๙)
๓. ชายและหญิงไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงต่อกันหรือเป็นพี่น้องกัน (มาตรา ๑๔๕๐)
๔. ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะสมรสกันไม่ได้ (มาตรา ๑๔๕๑)
๕. ชายหรือหญิงจะสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้ (มาตรา ๑๔๕๒)
๖. ชายและหญิงต้องยินยอมเป็นสามีภริยากัน (มาตรา ๑๔๕๘)
๗. การสมรสของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง (มาตรา ๑๔๕๖)

^{๑๓} พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.๒๕๑๙. (๒๕๑๙, ๑๕ ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม ๑๒๙ ตอนที่ ๙๓ ฉบับพิเศษ. หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๔} นิรันดร์ ทรงนิรันดร์ และศิริลักษณ์ ประสันตพงศ์ศรี. (๒๕๖๑, กรกฎาคม-ธันวาคม). ปัญหาทางกฎหมายกับการจดทะเบียนสมรสของเพศทางเลือก. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, ๕(๒), หน้า ๖๐.

^{๑๕} ภาณพ มีชานาญ. (๒๕๕๕). *การศึกษาสภาพปัญหาความเสียหายเปรียบของคู่ความหลากหลายทางเพศ อันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). หน้า ๖๐-๖๑.

สิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมายไทย

ประเทศไทยมีการออกกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสชายหญิงโดยตรงและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และระเบียบข้อบังคับต่างๆ^{๑๖} ซึ่งในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะประเด็นหลักๆ เท่านั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายครอบครัวและมรดก คู่สมรสชายหญิงมีสิทธิและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว และบรรพ ๖ มรดก ดังนี้

๑.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา และสามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน (มาตรา ๑๔๖๑)

๑.๒ การเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ กรณีที่ศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ภริยาหรือสามีย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ (มาตรา ๑๔๖๓)

๑.๓ การจัดการทรัพย์สินร่วมกัน สามีและภริยาต้องจัดการสินสมรสร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีต่างๆ ได้แก่ (๑) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนอง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ (๒) ก่อตั้งหรือกระทำให้สุดสิ้นลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ (๓) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกิน ๓ ปี (๔) ให้กู้ยืมเงิน (๕) ให้โดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปของครอบครัวเพื่อการกุศล เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา (๖) ประนีประนอมยอมความ (๗) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย และ (๘) นำทรัพย์สินไปเป็นประกันหรือหลักประกันต่อเจ้าพนักงานหรือศาล นอกจากกรณีดังกล่าวสามีหรือภริยาจัดการได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง (มาตรา ๑๔๗๖)

๑.๔ สิทธิในการเรียกค่าเลี้ยงชีพ กรณีการหย่า ถ้าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการหย่านั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ได้ (มาตรา ๑๕๒๖)

๑.๕ การรับบุตรบุญธรรม บุคคลที่จะรับบุตรบุญธรรมต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปี และผู้นั้นต้องมีอายุมากกว่าผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมอย่างน้อย ๑๕ ปี (มาตรา ๑๕๙๘/๑๙) ผู้เยาว์ที่เป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลใดอยู่จะเป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลอื่นอีกในขณะเดียวกันไม่ได้ เว้นแต่เป็นบุตรบุญธรรมของคู่สมรสของผู้รับบุตรบุญธรรม โดยจะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสซึ่งเป็นผู้รับบุตรบุญธรรมอยู่แล้ว (มาตรา ๑๕๙๘/๒๖)

๑.๖ การรับมรดก คู่สมรสที่ยังมีชีวิตเป็นทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิได้รับมรดกของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยทายาทโดยธรรมมีสิทธิได้รับมรดกก่อนหลังตามลำดับ ได้แก่ (๑) ผู้สืบสันดาน (๒) บิดามารดา (๓) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน (๔) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน (๕) ปู่ ย่า ตา ยาย และ (๖) หลุง ป้า น้า อา (มาตรา ๑๖๒๙) ซึ่งลำดับและส่วนแบ่งของคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ในการรับมรดกของผู้ตายนั้น ให้เป็นไปตามต่อไปนี้ (๑) ถ้ามีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๙ (๑) ซึ่งยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีสิทธิได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าตนเป็น

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓-๗๘.

ทายาทชั้นบุตร (๒) ถ้ามีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๙ (๓) และทายาทนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ หรือถ้าไม่มีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๙ (๑) แต่มีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๙ (๒) แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้รับมรดกกึ่งหนึ่ง (๓) ถ้ามีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๙ (๔) หรือ (๖) และทายาทนั้นยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ หรือมีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๙ (๕) แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ มีสิทธิได้รับมรดกสองส่วนในสาม และ (๔) ถ้าไม่มีทายาทดังที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๖๒๙ คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้รับมรดกทั้งหมด (มาตรา ๑๖๓๕)

๒. สิทธิตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คู่สมรสชายหญิงมีสิทธิตามกฎหมายอื่นๆ ดังนี้

๒.๑ สิทธิตามกฎหมายลักษณะละเมิด เมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งถูกกระทำละเมิด คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ ค่าขาดไร้คู่การ (มาตรา ๔๔๓ วรรคท้าย) และค่าขาดแรงงาน (มาตรา ๔๔๕)

๒.๒ สิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายได้กำหนดดกเว้นโทษ ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายกระทำผิดตามมาตรา ๓๓๔-๓๓๖ วรรคแรก และมาตรา ๓๔๑-๓๖๔ ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ (มาตรา ๗๑) อีกทั้งศาลสามารถใช้ดุลพินิจที่จะไม่ลงโทษแก่ผู้กระทำผิดในกรณีเป็นสามีภริยากันตาม มาตรา ๑๙๓ และ ๒๑๔ วรรคสอง นอกจากนี้ยังให้สิทธิในการดำเนินคดีในความผิดฐานหมิ่นประมาทแก่ผู้ใส่ความคนตายที่เป็นคู่สมรสของตน (มาตรา ๓๒๗) และสิทธิในการร้องทุกข์ในความผิดฐานหมิ่นประมาทกรณีผู้เสียหายตายก่อนร้องทุกข์ โดยให้ถือว่าคู่สมรสของผู้เสียหายเป็นผู้เสียหาย (มาตรา ๓๓๓ วรรคสอง)

๒.๓ สิทธิการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายได้กำหนดให้คู่สมรสของผู้เสียหายมีสิทธิในการดำเนินคดีในฐานะผู้จัดการแทนผู้เสียหายในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้ (มาตรา ๕ (๒) และ มาตรา ๒๙)

๒.๔ สิทธิหักค่าลดหย่อนภาษีตามประมวลรัษฎากร ผู้มีเงินได้พึงประเมินตามประมวลรัษฎากร มาตรา ๔๐ เมื่อได้หักค่าใช้จ่ายตามมาตรา ๔๒ ทวิ ถึงมาตรา ๔๖ แล้ว มีสิทธิหักค่าลดหย่อนของคู่สมรส (ที่ไม่มีรายได้) ๖๐,๐๐๐ บาท (มาตรา ๔๗) และมีสิทธิหักค่าลดหย่อนฝากครรภ์ และคลอดบุตร ไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท ต่อการตั้งครรภ์ ๑ ครั้ง (ข้อ ๒ (๙๙) แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๕๐๙) แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๓๘ (พ.ศ. ๒๕๖๑) ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร)

๒.๕ สิทธิให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล กรณีที่ผู้ป่วยมีอายุไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ หรือขาดความสามารถในการตัดสินใจให้ความยินยอมรับการบำบัดรักษา ให้คู่สมรส ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาล หรือผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นแล้วแต่กรณีเป็นผู้ให้ความยินยอม ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๑ วรรคสาม

๒.๖ การใช้ชื่อสกุล คู่สมรสมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน หรือต่างฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิมของตน ซึ่งจะกระทำเมื่อมีการสมรสหรือระหว่างสมรสก็ได้ และเปลี่ยนแปลงภายหลังได้ ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๒

การเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ

ความหมายของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

ผู้มีความหลากหลายทางเพศ (Gender Diversity) หมายถึง กลุ่มคนที่มีความหลากหลายด้านอัตลักษณ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศ หรือการแสดงออกทางเพศ นอกเหนือจากความรักระหว่างชายและหญิง^{๑๗} ซึ่งช่วงคริสต์ทศวรรษ ๑๙๘๐ กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและนักสิทธิมนุษยชนชาวอเมริกัน ได้เริ่มใช้คำย่อว่า LGBT เพื่อแสดงถึงกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ก่อนจะแพร่ขยายไปทั่วโลก^{๑๘} และเมื่อมีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จึงได้เพิ่มตัวย่อต่างๆ และเครื่องหมายบวกเข้ามาภายหลัง^{๑๙} เรียกว่า LGBTQIAN+ ประกอบด้วย

๑. ตัว L ย่อมาจาก เลสเบียน (Lesbian) คือ เพศหญิงที่มีความสนใจในเพศหญิง
๒. ตัว G ย่อมาจาก เกย์ (Gay) คือ เพศชายที่มีความสนใจในเพศชาย แต่บางครั้งในสังคมตะวันตก เพศหญิงก็เรียกตัวเองว่าเป็นเกย์ได้เหมือนกัน
๓. ตัว B ย่อมาจาก ไบเซ็กชวล (Bisexual) คือ กลุ่มคนที่ชอบได้ทั้งสองเพศ ไม่กำหนดตายตัวว่าจะชอบเฉพาะเพศตรงข้ามหรือเพศเดียวกัน
๔. ตัว T ย่อมาจาก ทรานส์เจนเดอร์ (Transgender) คือ คนข้ามเพศ เป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหรือการแสดงออกทางเพศที่แตกต่างจากเพศกำเนิด และใช้กระบวนการทางการแพทย์ ทั้งการผ่าตัดแปลงเพศและการใช้ฮอร์โมนกระตุ้น เพื่อเปลี่ยนให้เป็นเพศที่ตนเองต้องการ แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) ผู้หญิงข้ามเพศ (Transwoman: MTF) คือ ผู้หญิงที่ได้รับการแปลงเพศมาจากเพศชาย และ (๒) ผู้ชายข้ามเพศ (Transman: FTM) คือ ผู้ชายที่ได้รับการแปลงเพศมาจากเพศหญิง^{๒๐}
๕. ตัว Q ย่อมาจาก ควีแยร์ (Queer) คือ กลุ่มคนที่ไม่รักต่างเพศหรือเพศตรงเพศกำเนิด และควิสชันนิง (Questioning) คือ กลุ่มคนที่กำลังตั้งคำถามในเพศวิถีของตนเอง ยังไม่รู้ว่าคืออะไร แต่ไม่ใช่เพศกำเนิด
๖. ตัว I ย่อมาจาก อินเตอร์เซ็กซ์ (Intersex) คือ ภาวะเพศกำกวม เป็นกลุ่มคนที่มีทั้งโครโมโซม อวัยวะเพศของทั้งเพศชายและหญิง
๗. ตัว A ย่อมาจาก อะเซ็กชวล (Asexual) คือ กลุ่มคนที่ไม่รู้สึกดึงดูดทางเพศกับผู้อื่น หรืออาจรู้สึกเล็กน้อย ซึ่งต้องมีปัจจัยบางอย่างมากระตุ้น, อะโรแมนติก (Aromantic) คือ กลุ่มคนที่ไม่

^{๑๗} ศูนย์จิตเวช โรงพยาบาลกรุงเทพ. (ม.ป.ป.). *เพศทางเลือก (LGBT)*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokhospital.com/content/lgbt-alternative-sex>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒ กันยายน).

^{๑๘} กฤตพล สุธีภัทรกุล. (๒๕๖๕). *เปิดตัวย่อ "LGBTQIA+" คืออะไร มาจากไหน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1008000>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒ กันยายน).

^{๑๙} ไทยรัฐออนไลน์. (๒๕๖๕). *เปิดความหมาย "LGBTQIAN+" ทำไมใครๆ ก็พูดถึงในเดือน Pride Month*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2418192>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒ กันยายน).

^{๒๐} มนูญ วงษ์มะเขะห์. (๒๕๖๔). *ทำความเข้าใจกับ LGBTQI ตัวย่อที่มีความหมาย และประเด็นที่น่าสนใจในความก้าวหน้าของกลุ่ม LGBTQI ในปี 2020*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/860>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๓ กันยายน).

แรงดึงดูดความโรแมนติกกับผู้อื่น และอะเจนเดอร์ (Agender) คือ กลุ่มคนที่ไม่ต้องการระบุเพศว่าตนเองเป็นเพศใดๆ

๘. ตัว N ย่อมาจาก นอน-ไบนารี (Non-binary) คือ กลุ่มคนที่ไม่ต้องการระบุเพศว่าตนเองเป็นชายหรือหญิง

๙. เครื่องหมาย + เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความหลากหลายทางเพศที่ไม่สิ้นสุด เช่น กลุ่มสองจิตวิญญาณ (Two-spirit) คือ กลุ่มคนที่ระบุว่าตนเองมีจิตวิญญาณทั้งความเป็นชายและความเป็นหญิงในร่างเดียวกัน ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าอินเดียนแดง และถูกยกย่องให้เป็นผู้ทำพิธีกรรมสำคัญตามความเชื่อของคนพื้นเมือง กลุ่มแพนเซ็กชวล (Pansexual) คือ กลุ่มคนที่มีความสนใจต่อกลุ่มคนทุกเพศ โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพ หรือรสนิยมทางเพศ กลุ่มเดมิเซ็กชวลิตี้ (Demisexual) คือ กลุ่มคนที่รู้สึกดึงดูดทางเพศและพัฒนาความผูกพันทางอารมณ์ เมื่อใกล้ชิดกับใครสักคน

ข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศ

ปัจจุบันนานาชาติมีการให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น จึงมีการตีความข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิม รวมทั้งพัฒนาข้อตกลงใหม่ เพื่อใช้ในการสร้างความเสมอภาคและการคุ้มครองสิทธิให้แก่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยมีรายละเอียด^{๒๑} ดังนี้

๑. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ (UDHR) จัดทำโดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อแสดงถึงเจตนารมณ์ร่วมกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศต่างๆ มีทั้งหมด ๓๐ ข้อ ซึ่งเป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง โดยให้การรับรองว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระ มีศักดิ์ศรี และสิทธิเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ชาตินิกาย ศาสนา ภาษา หรือสถานภาพอื่น

๒. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. ๑๙๖๖ (ICESCR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีตามมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งมีการนำหลักการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งสถานะอื่นมาใช้บังคับ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้มีความหลากหลายทางเพศ

๓. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ (ICCPR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีตามมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ โดยมีการกำหนดให้พันธกรณีของรัฐบาลที่รับรองว่าจะเคารพและประกันสิทธิของบุคคล รวมถึงการห้ามเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถิ่นกำเนิด หรือสภาพอื่นใด

๔. หลักการยกยakarta (Yogyakarta Principles) เป็นหลักการที่เกิดจากการประชุมของนักกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ โดยมีหลักการ คือ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการสร้างครอบครัวโดยไม่ขึ้นกับวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ครอบครัวมีหลายรูปแบบ และห้ามมิให้ครอบครัวใดตกเป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติจากสาเหตุแห่งวิถีทางเพศ

^{๒๑} นีรันดร์ ทรงนรินทร์ และศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี. (๒๕๖๑). หน้า ๘๗-๘๘.

การเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศในต่างประเทศ

การเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ เริ่มต้นจากการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗) เมื่อเฮนรี เกอร์เบอร์ (Henry Gerber) ก่อตั้งสมาคมเพื่อสิทธิมนุษยชน (Society for Human Rights) ขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียกร้องสิทธิของเกย์^{๒๒} ต่อจากนั้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงเริ่มมีการรวมกลุ่มของคนรักเพศเดียวกันมากขึ้น จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๖๙ (พ.ศ. ๒๕๑๒) ได้เกิดเหตุจลาจลที่สโตนวอลล์ อินน์ (Stonewall Inn) นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ตำรวจบุกค้นคลับของชาวเกย์ และนำไปสู่การตอบโต้ โดยการก่อจลาจลต่อต้านตำรวจอย่างรุนแรง ถือเป็น การต่อสู้ของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศครั้งสำคัญที่ส่งผลให้หนึ่งปีให้หลังเกิดการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมด้วยการเดินพาเหรดใหญ่ เรียกว่า ไพรด์พาเหรด (Pride Parade) ซึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๗๘ (พ.ศ. ๒๕๒๑) กิลเบิร์ต เบเกอร์ (Gilbert Baker) ได้ออกแบบธงสีรุ้ง ๘ สี และปรับเหลือ ๖ สี เพื่อแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ (พ.ศ. ๒๕๔๒) อดีตประธานาธิบดี บิล คลินตัน ได้กำหนดให้เดือนมิถุนายนของทุกปีเรียกว่า ไพรด์ มัธ (Pride Month) หรือเดือนแห่งความหลากหลายทางเพศ ทั้งนี้จากเหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าวจึงเริ่มมีการเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศตามมา กระทั่งนำไปสู่การออกกฎหมายคู่ชีวิตของประเทศเดนมาร์ก ปี พ.ศ. ๒๕๓๒^{๒๓} ชื่อว่า พระราชบัญญัติจดทะเบียนคู่ชีวิตของเดนมาร์ก (The Danish Registered Partnership Act 1989)^{๒๔} และตามมาด้วยการออกกฎหมายสมรสเท่าเทียมของประเทศเนเธอร์แลนด์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ชื่อว่า พระราชบัญญัติการสมรส (Wet Openstelling Huwelijk 2001)^{๒๕}

สำหรับกฎหมายคู่ชีวิต (Civil Partnership) เป็นกฎหมายที่รับรองสถานะคู่ชีวิต ซึ่งแต่ละประเทศมีชื่อเรียกและรายละเอียดที่แตกต่างกัน เช่น Registered Partnership, De Facto Union, Civil Union, Same Sex Union, Domestic Partnership^{๒๖} โดยบางประเทศกฎหมายคู่ชีวิตใช้ได้ ทั้งคู่รักเพศเดียวกันและคู่รักต่างเพศ หรือใช้เฉพาะคู่รักเพศเดียวกันเท่านั้น ทั้งนี้สามารถสรุปรูปแบบ การรับรองสถานะคู่ชีวิตได้ ๓ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การรับรองการสมรสและมีการจดทะเบียน เช่นเดียวกับการสมรสชายหญิง (๒) การรับรองสถานะคู่ชีวิต โดยมีกฎหมายแยกต่างหากจากการสมรสชายหญิง ซึ่งอาจได้รับสิทธิและหน้าที่ไม่เท่ากับหรือเท่ากับการสมรสชายหญิงก็ได้ขึ้นอยู่กับ กฎหมายของแต่ละประเทศ และ (๓) การรับรองการใช้ชีวิตคู่ของคู่รักเพศเดียวกันที่รัฐรับรองโดย

^{๒๒} ธรรมรุจา ธรรมสโรช. (๒๕๖๔). เจาะแพฟชั่น Pride กับการเคลื่อนไหวที่สดใสกว่าสายรุ้ง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://themomentum.co/fashion-pride-lgbtq-plus>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๖ กันยายน).

^{๒๓} ณปรัชญ์ บุญวาศ. (๒๕๖๔). หน้า ๑๔๑-๑๔๒.

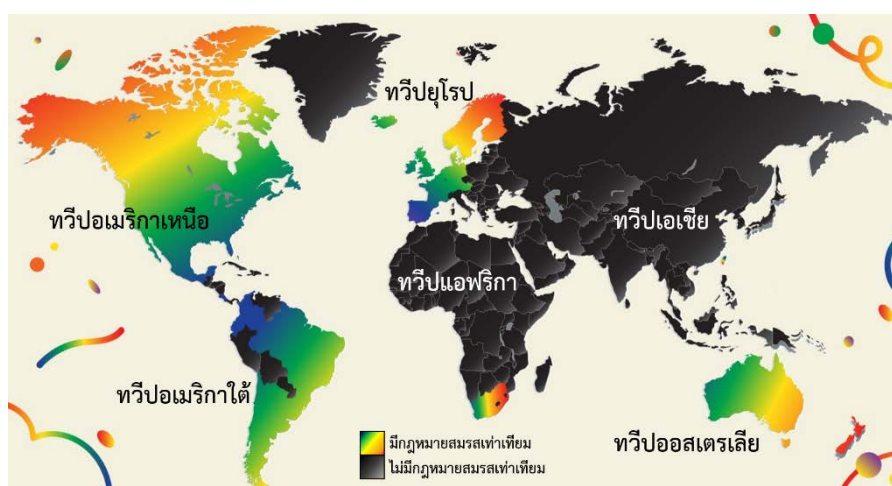
^{๒๔} ธัญญภัทส ทองมลิทธิ. (๒๕๖๒). *กฎหมายต้นแบบในการรับรองและคุ้มครองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม). หน้า ๑๘๑

^{๒๕} อนรรฆพร ลายวิเศษกุล. (๒๕๖๕). *Where Are We Now? 31 ประเทศเริ่ม 'สมรสเท่าเทียม' นานแล้ว ส่วน 'ไทย' ร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม กำลังได้ไปต่อ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://urbancreature.co/same-sex-marriage-rights-country>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).

^{๒๖} Rocket Media Lab. (๒๕๖๔).

ปริยายจากการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง (Cohabitation)^{๒๗} อย่างไรก็ตามก็ตีกฎหมายคู่ชีวิตที่ออกมาส่วนใหญ่มักจะมีข้อจำกัดบางประการ จึงมีการออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม (Same-sex Marriage) เป็นกฎหมายที่ให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถจดทะเบียนสมรสและมีสิทธิเท่ากับคู่สมรสชายหญิง เช่น สิทธิในการใช้ชื่อสกุล สิทธิในการให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล สิทธิในการรับมรดก โดยประเทศที่ออกกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีจำนวน ๓๑ ประเทศ (ข้อมูล ณ เดือน มิ.ย. ๒๕๖๕) ดังภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม^{๒๘}

จากภาพจะเห็นได้ว่าประเทศส่วนใหญ่ที่ขับเคลื่อนการสมรสเท่าเทียมจะอยู่ในทวีปยุโรป อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ ซึ่งเป็นดินแดนที่ให้ความสำคัญในเรื่องเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีรายละเอียดจำแนกตามทวีปได้^{๒๙} ดังนี้

๑. ทวีปยุโรป เป็นทวีปแรกที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม เพื่ออนุญาตให้มีการสมรสระหว่างเพศเดียวกันได้ มีจำนวน ๑๗ ประเทศ ได้แก่ เดนมาร์ก นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม โปรตุเกส ฝรั่งเศส ฟินแลนด์ มอลตา เยอรมนี ลักเซมเบิร์ก สเปน สวิตเซอร์แลนด์ สวีเดน สหราชอาณาจักร ออสเตรีย ไอซ์แลนด์ และไอร์แลนด์ โดยเนเธอร์แลนด์เป็นประเทศแรกที่ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ (พ.ศ. ๒๕๔๔) แต่ก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ (พ.ศ. ๒๕๓๒) ประเทศเดนมาร์กได้มีการออกกฎหมายคู่ชีวิตเป็นประเทศแรก ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายคู่ชีวิตให้แก่ประเทศอื่นๆ จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ประเทศฝรั่งเศสจึงมีการออกกฎหมายคู่ชีวิต ทั้งในคู่รักต่างเพศและคู่รักเพศเดียวกัน โดยผู้จดทะเบียนจะมีสถานะเป็นเพียงผู้ทำสัญญาที่มีสิทธิใกล้เคียงกับคู่สมรสชายหญิง แต่ไม่เทียบเท่าการจดทะเบียนสมรส จากนั้นอีก ๑๔ ปีจึง

^{๒๗} ญัฐภูมิ ชัยสายัณห์. (๒๕๕๘). *กฎหมายรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์). หน้า ๒๙๘.

^{๒๘} อรรถพร ลายวิเศษกุล. (๒๕๖๕).

^{๒๙} Chonticha.m. (๒๕๖๕). *ให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกเพศ ประเทศไหนบ้างที่มีการสมรสเท่าเทียม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.wongnai.com/articles/same-sex-marriage-around-the-world>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๑ กันยายน).

ได้ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม เช่นเดียวกับประเทศออสเตรเลียที่ออกกฎหมายคู่ชีวิต เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติก่อน แล้วจึงออกกฎหมายสมรสเท่าเทียมภายหลัง ทั้งนี้สิทธิของการสมรสเท่าเทียมของประเทศเหล่านี้จะเน้นการออกกฎหมายห้ามเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน เพื่อไม่ให้ถูกคุกคามจากเพื่อนร่วมงาน และสามารถรับราชการทหารได้ทุกประเทศในสหภาพยุโรป (European Union: EU) โดยไม่มีการแบ่งแยก ส่วนสิทธิอื่นๆ จะแตกต่างกันเล็กน้อยตามแต่ละประเทศ เช่น การรับบุตรบุญธรรม การรับมรดก การอยู่กินโดยไม่จดทะเบียนสมรส การอนุญาตให้ผสมเทียม เพื่อให้เกิดเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวเอง อย่างไรก็ตามบางประเทศในยุโรปก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา จึงยังไม่สามารถออกกฎหมายสมรสเท่าเทียมได้

๒. ทวีปอเมริกาเหนือ ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีจำนวน ๔ ประเทศ ได้แก่ คอสตาริกา แคนาดา เม็กซิโก และสหรัฐอเมริกา โดยแคนาดาเป็นประเทศแรกในทวีปอเมริกาเหนือที่ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ในปี ค.ศ. ๒๐๐๔ (พ.ศ. ๒๕๔๗) ซึ่งเริ่มต้นจากรัฐออนแทรีโอและรัฐบริติชโคลัมเบีย ก่อนจะครอบคลุมทั่วประเทศในปี ค.ศ. ๒๐๐๕ (พ.ศ. ๒๕๔๘) ส่วนสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง ก็มีการออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม โดยให้สิทธิต่างๆ ได้แก่ สิทธิของทหารผ่านศึก การยกเว้นภาษีมรดก เงินโซเชียล เงินประกันสุขภาพ การยื่นเสียภาษี การขอลาพักงาน และการขอกรีนการ์ด (Green Card) ซึ่งประเทศในทวีปอเมริกาเหนือจะมีการออกกฎหมายที่ให้สิทธิของการสมรสเท่าเทียมคล้ายคลึงกับการให้สิทธิของประเทศในทวีปยุโรป เช่น การรับบุตรบุญธรรม การขอกู้เงินร่วมกัน การรับมรดก การทำประกันต่างๆ และบางประเทศก็ให้สิทธิทุกอย่างเหมือนกับคู่สมรสชายหญิงทุกประการ^{๓๐}

๓. ทวีปอเมริกาใต้ ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีจำนวน ๖ ประเทศ ได้แก่ โคลอมเบีย ชิลี บราซิล อาร์เจนตินา อูรุกวัย และเอกวาดอร์ โดยอาร์เจนตินาเป็นประเทศแรกในทวีปอเมริกาใต้ที่ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ในปี ค.ศ. ๒๐๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๓) โดยให้สิทธิรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน

๔. ทวีปแอฟริกา ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีแอฟริกาใต้เป็นประเทศเดียวที่ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ในปี ค.ศ. ๒๐๐๖ (พ.ศ. ๒๕๔๙) แต่ก็ยังมีการคัดค้านจากพรรคการเมืองและกลุ่มเคร่งศาสนาบางกลุ่ม ส่วนประเทศอื่นๆ ยังไม่ค่อยมีการยอมรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และบางประเทศ เช่น มอริเตเนีย โซมาเลีย ซูดาน หากเป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศมีโทษถึงประหารชีวิต

๕. ทวีปออสเตรเลีย ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีจำนวน ๒ ประเทศ ได้แก่ นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย โดยนิวซีแลนด์เป็นประเทศแรกในทวีปออสเตรเลียที่ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ (พ.ศ. ๒๕๕๖) โดยให้สิทธิรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน และภายหลังได้มีการออกกฎหมายเพื่อลบประวัติคดีของกลุ่มคนรักร่วมเพศเดียวกันที่เคยถูกตัดสินอย่างไม่เป็นธรรมจากผลของการเลือกปฏิบัติและอคติทางเพศ^{๓๑}

^{๓๐} สิริโฉม พรหมโฉม. (๒๕๖๐, มกราคม-กุมภาพันธ์). การจดทะเบียนสมรสของคนรักร่วมเพศเดียวกัน. *มูลนิธิ*, ๑๔(๑), หน้า ๑๖๔.

^{๓๑} ณรงค์กร มโนจันทร์เพ็ญ. (๒๕๖๑). *นิวซีแลนด์ผ่านร่างกฎหมายลบประวัติคดีของคนรักร่วมเพศเดียวกันที่ถูกตัดสินไม่เป็นธรรมในอดีต*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/new-zealand-passes-law-to-quash-historic-gay-convictions>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๕ กันยายน).

๖. ทวีปเอเชีย ประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีไต้หวันเป็นประเทศเดียวและประเทศแรกในทวีปเอเชียที่ออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ (พ.ศ. ๒๕๖๒) อย่างไรก็ตามก่อนการออกกฎหมายฉบับนี้ ไต้หวันได้เผชิญกับกระแสต่อต้านจากสังคม โดยเฉพาะเสียงคัดค้านจากกลุ่มอนุรักษ์นิยม จนกระทั่งนำไปสู่การลงประชามติและผลบ่งชี้ว่าคนส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับการสมรสเท่าเทียม จึงมีการออกกฎหมายคู่ชีวิต แต่ด้วยการสนับสนุนของรัฐบาลจึงสามารถออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งสิทธิหลักๆ ของการสมรสเท่าเทียม คือ สิทธิรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน แต่เด็กที่เป็นบุตรบุญธรรมต้องมีสายเลือดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และยังมีสิทธิในการทำเด็กหลอดแก้ว สิทธิในการจัดการทรัพย์สินต่างๆ เช่น สวัสดิการสังคม รวมทั้งมีการออกกฎหมายห้ามไม่ให้เลือกปฏิบัติ และยกเลิกคำสั่งห้ามบริจาคเลือดในกลุ่มคู่อุปถัมภ์เพศเดียวกัน นอกจากนี้ชาวต่างชาติสามารถใช้สิทธิสมรสเท่าเทียมได้ หากแต่งงานกับชาวไต้หวัน^{๓๒} นอกจากนี้ยังมีประเทศญี่ปุ่นที่มีการผลักดันระบบคู่ชีวิตอย่างเป็นทางการ ในปี ค.ศ. ๒๐๒๒ (พ.ศ. ๒๕๖๕) แม้วายังไม่ได้รับสิทธิเท่ากับการสมรสเท่าเทียม แต่ก็ถือเป็นก้าวสำคัญที่อาจนำไปสู่การสมรสเท่าเทียมในอนาคต^{๓๓}

นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกได้ตามวิธีการออกกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม^{๓๔} ดังนี้

๑. การออกกฎหมายโดยรัฐสภา เป็นการใช้กระบวนการนิติบัญญัติ ผ่านทางรัฐสภา มีจำนวน ๑๘ ประเทศ ได้แก่ เดนมาร์ก นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ฝรั่งเศส ฟินแลนด์ มอลตา เยอรมนี ลักเซมเบิร์ก สเปน สวีเดน สหราชอาณาจักร ไชล์แลนด์ ซิลี อาร์เจนตินา อูรุกวัย นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย

๒. การออกกฎหมายโดยคำตัดสินของศาล เป็นการใช้กระบวนการตุลาการ และคำตัดสินของศาลได้ถูกนำมาใช้บังคับ มีจำนวน ๑๐ ประเทศ ได้แก่ โปรตุเกส ออสเตรีย คอสตาริกา แคนาดา เม็กซิโก โคลอมเบีย บราซิล เอกวาดอร์ และแอฟริกาใต้ และไต้หวัน

๓. การออกกฎหมายโดยการลงประชามติ เป็นการใช้กระบวนการลงประชามติ มีจำนวน ๒ ประเทศ ได้แก่ สวิตเซอร์แลนด์ และไอร์แลนด์

๔. การผ่านกฎหมายโดยรัฐสภา คำตัดสินของศาล และการลงประชามติ เป็นการใช้กระบวนการนิติบัญญัติ ตุลาการ และลงประชามติ มีประเทศเดียว ได้แก่ สหรัฐอเมริกา

^{๓๒} ดวงพร ช่างทอง. (๒๕๖๕). *การสมรสเท่าเทียม กลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQI+) มีพื้นที่แค่ไหนในสังคม*. (บทความเพื่อนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา รายการเจตนารมณ์กฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร). หน้า ๕-๖.

^{๓๓} ภัทรภรณ์ อนันต์เตา. (๒๕๖๔). *ไฟเขียวแล้ว! กรุงโตเกียวเตรียมใช้ระบบคู่ชีวิต same-sex partnership ในปี 2022*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.ellethailand.com/same-sex-partnership-tokyo-2022>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๓ กันยายน).

^{๓๔} Rocket Media Lab. (๒๕๖๔).

ตารางที่ ๑ วิธีการออกกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม^{๓๕}

ทวีป	วิธีการออกกฎหมาย			
	รัฐสภา	คำตัดสินของศาล	การลงประชามติ	ทั้งสามวิธี
ยุโรป	เดนมาร์ก นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ฝรั่งเศส ฟินแลนด์ มอลตา เยอรมนี ลักเซมเบิร์ก สเปน สวีเดน สหราชอาณาจักร ไอซ์แลนด์	โปรตุเกส ออสเตรีย	สวิตเซอร์แลนด์ ไอร์แลนด์	-
อเมริกาเหนือ	-	คอสตาริกา แคนาดา เม็กซิโก	-	สหรัฐอเมริกา
อเมริกาใต้	ชิลี อาร์เจนตินา อุรุกวัย	โคลอมเบีย บราซิล เอกวาดอร์	-	-
แอฟริกา	-	แอฟริกาใต้	-	-
ออสเตรเลีย	นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย	-	-	-
เอเชีย	ไต้หวัน	-	-	-

โดยประเทศที่มีกฎหมายอนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม มีจำนวน ๒๙ ประเทศที่ออกกฎหมายคู่ชีวิตก่อนการออกกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งบางประเทศยกเลิกกฎหมายคู่ชีวิตในภายหลัง แต่บางประเทศยังคงใช้กฎหมายคู่ชีวิต เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คู่รักเพศเดียวกัน และบางประเทศก็ใช้เป็นทางเลือกให้แก่ทั้งคู่รักเพศเดียวกันและคู่รักชายหญิง ซึ่งขึ้นอยู่กับคู่รักแต่ละคู่ว่าจะเลือกจดทะเบียนรูปแบบใด

การเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศในประเทศไทย

การเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศในประเทศไทย เริ่มต้นจากการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เมื่อนักกิจกรรมด้านสิทธิผู้หญิง ๔ คน ซึ่งเป็นหญิงรักหญิง ได้ก่อตั้งกลุ่มอัญจารี เพื่อรณรงค์สร้างความเข้าใจในเรื่องสิทธิของหญิงรักหญิง ภายหลังเปลี่ยนเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน จากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงมีการจัดงานไพรด์ครั้งแรก ชื่อ บางกอกเกย์เฟสติวัล (Bangkok Gay Festival 1999) และภูเก็ตเกย์ไพรด์ (Phuket Gay

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน.

Pride) เพื่อสร้างความรับรู้และความเข้าใจในสังคม และรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์^{๓๖} ถัดมา ๒ ปี นาย กมลเศรษฐ์ เก่งการเรือ นักสังคมสงเคราะห์ จึงได้ก่อตั้งกลุ่มฟ้าสีรุ้ง เพื่อรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มชายรักชาย เรียกร้องสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมในสังคม และสร้างความเข้าใจในกลุ่มคนรักเพศเดียวกันต่อสังคม ต่อมาเปลี่ยนเป็น สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย (Rainbow Sky Organization of Thailand) ร่วมกับศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และองค์กรระหว่างประเทศ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการจัดประชุมระดับนานาชาติเรื่องเพศวิถีและสิทธิมนุษยชนในเอเชีย โดย ศ.ดร.ปีเตอร์ แจ็คสัน นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย (ANU) รวมทั้งได้จัดตั้งเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ เพื่อร่วมกันทำงาน ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ และสื่อสารความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย^{๓๗} แต่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศก็ยังไม่ได้รับการยอมรับมากนัก จนกระทั่งมีเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นในงานเกย์ไพรด์ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ หรือเหตุการณ์เสาร์ชาวเอ็ด^{๓๘}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ นายนที ธีระโรจนพงษ์ และนายอรรถพล จันทวี คู่รักชาย-ชาย ได้เดินทางไปที่สำนักทะเบียนอำเภอเมืองเชียงใหม่ และยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรส แต่ถูกปฏิเสธไม่รับจดทะเบียนสมรส เพราะไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย ทั้งคู่จึงร้องเรียนต่อคณะกรรมการการกฎหมาย การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร และร้องเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกหลายแห่ง ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นการเรียกร้องการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ ทั้งนี้ทางคณะกรรมการการกฎหมายฯ ร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ท่ามกลางการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษนิยม จึงเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (ร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เพื่อเป็นกฎหมายที่ใช้เฉพาะกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และไม่ต้องแก้ไขกฎหมายสมรสเดิมที่มีอยู่^{๓๙} แต่ก็มีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย เนื่องจากมองว่าคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศควรได้สมรสเท่าเทียมดังเช่นคู่รักชายหญิง อีกทั้งยังมองว่าเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่แค่เพียงเรื่องของสิทธิ ส่วนกลุ่มที่เห็นด้วยมองว่าสังคมไทยยังมีแนวคิดอนุรักษนิยมอยู่มาก จึงควรค่อยๆ ดำเนินการทีละขั้น ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ทำให้คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิที่ควรได้รับ ทั้งที่จากเดิมไม่ได้รับสิทธิใดๆ เลย อย่างไรก็ตามได้มีการปรับแก้ร่างกฎหมายเรื่อยมาเพื่อให้มีสิทธิใกล้เคียงกับการสมรสชายหญิง แต่ก็ยังไม่เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา^{๔๐}

ภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. ๒๕๖๒ ประเด็นเรื่องสิทธิของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มได้รับความสนใจจากพรรคการเมืองหลายพรรค ซึ่งเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ คณะทำงานเพื่อการสมรสที่เท่าเทียมสำหรับทุกคน ร่วมกับองค์กรต่างๆ

^{๓๖} Rocket Media Lab. (๒๕๖๕). *กว่าจะได้เดินอย่าง 'ไพรด์' : สัปดาห์พาเหรดงานไพรด์และกฎหมายสมรสเท่าเทียมทั่วโลก*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://rocketmedialab.co/pride-parade>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).

^{๓๗} มยุรา ปุลาภมระ. (๒๕๖๑). *อัตลักษณ์ของ "ตุ๊ด" จากหนังสือชุดบันทึกของตุ๊ดและกว่าจะเจจะเป็นหมอ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร). หน้า ๕๒.

^{๓๘} Rocket Media Lab. (๒๕๖๕).

^{๓๙} iLaw. (๒๕๕๖). *ตั้งใช้ร่างพ.ร.บ.คู่ชีวิต ทดแทนการจดทะเบียนสมรส*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://ilaw.or.th/node/1821>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).

^{๔๐} วิศรุต สีนพงศพร. (๒๕๖๓). *อธิบาย พ.ร.บ.คู่ชีวิต vs สมรสเท่าเทียม คราม่าสำคัญที่จะมีผลต่อชีวิตของกลุ่ม LGBT*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://workpointtoday.com/15explainer-lgbt>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).

ได้ยื่นจดหมายเปิดผนึกต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้ยกเลิกร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต และเสนอให้แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แทน แต่ไม่ได้รับการตอบกลับ จนกระทั่งวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม (ร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม) จากนั้นจึงถูกบรรจุในระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ส่วนร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต คณะรัฐมนตรี (ครม.) มีมติเห็นชอบ แต่คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิปรัฐบาล) มีข้อทักท้วง ทำให้กระทรวงยุติธรรมต้องนำร่างกฎหมายไปแก้ไขอีกครั้ง นอกจากนี้นางสาวพวงเพชร เหมคำ และนางเพิ่มทรัพย์ แซ่อึ้ง คู่รักหญิง-หญิง ซึ่งถูกปฏิเสธสิทธิการจดทะเบียนสมรส ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้วินิจฉัยว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ที่รับรองการสมรสเฉพาะชายหญิงนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ต่อมาในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ศาลรัฐธรรมนูญมีมติว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นภาคประชาชนจึงริเริ่มเข้าชื่อเสนอร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียมภาคประชาชน เนื่องจากสังคมมีแนวคิดที่ว่าภาครัฐควรมีมาตรการที่สนับสนุนให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน กระทั่งวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ จึงมีการรับร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล ร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต เสนอโดยคณะรัฐมนตรี และร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ (ปชป.) เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรพร้อมกัน เพื่อพิจารณาร่างกฎหมายตามขั้นตอนต่อไป ซึ่งร่างกฎหมายทั้งสามฉบับมีประเด็นที่เปรียบเทียบกันได้ดังตารางที่ ๒ ส่วนร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียมภาคประชาชนอยู่ระหว่างรวบรวมรายชื่อประชาชน^{๔๑}

^{๔๑} iLaw. (๒๕๖๕).

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบกฎหมายเดิมกับร่างกฎหมาย ๓ ฉบับ^{๔๒} ^{๔๓}

ประเด็น	กฎหมายเดิม	ร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม (พรรคก้าวไกล)	ร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต (क्रम.)	ร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต (พรรค ปชป.)
๑. การหมั้น	✓	✓	ไม่อนุญาต	ไม่อนุญาต
๒. เพศที่จดทะเบียน	ชาย-หญิง	บุคคล-บุคคล	เพศกำเนิด เดียวกัน	บุคคล-บุคคล
๓. สถานะทางกฎหมาย	คู่สมรส	คู่สมรส	คู่ชีวิต	คู่ชีวิต
๔. อายุขั้นต่ำใน การจดทะเบียน	๑๗ ปี	๑๘ ปี	๑๗ ปี	๑๗ ปี
๕. หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูกัน	✓	✓	✓	✓
๖. การร้องขอเป็นผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์	✓	✓	✓	นำ ก.ม.เดิมใช้ โดยอนุโลม
๗. การจัดการทรัพย์สิน ร่วมกัน	✓	✓	✓	✓
๘. การรับบุตรบุญธรรม ร่วมกัน	✓	✓	✓	✓
๙. การรับมรดก กรณีไม่ได้ทำพินัยกรรม	✓	✓	✓	✓
๑๐. การจัดการแทน ผู้เสียหายในคดีอาญา	✓	✓	✓	✓
๑๑. สิทธิให้ความยินยอม ในการรักษาพยาบาล	✓	✓	นำ ก.ม.เดิมใช้ โดยอนุโลม	ไม่ได้กำหนด
๑๒. การใช้ชื่อสกุลอีกฝ่าย	✓	✓	นำ ก.ม.เดิมใช้ โดยอนุโลม	ไม่ได้กำหนด
๑๓. การอุ้มบุญ	บางกรณี	ไม่ได้กำหนด	ไม่ได้กำหนด	ไม่ได้กำหนด

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน.

^{๔๓} ชวินโรจน์ อีร์พัชรพร. (๒๕๖๓). #สมรสเท่าเทียม กระแสบนโลกออนไลน์ ที่มาสู่ความหวังในการแก้กฎหมายให้สิทธิคู่ LGBTQ สมรสกันได้อย่างเท่าเทียม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/equal-marriage/?fbclid=IwAR3uRcNuEyw4Tq2APySgGJ6wG7XALFiLwq1EFAKnOg5w3cZ0tuGvAPnvn0>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๑ กันยายน).

หลักประชาธิปไตยกับความเท่าเทียมกันของการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ

ปัญหาการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศในประเทศไทย

๑. ปัญหาการยอมรับของสังคม แม้ว่านานาชาติจะมองว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางเพศ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถเปิดเผยตัวตนและมีบทบาทมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการจัดงานบางกอกนฤมิตรไพรด์ (Bangkok Naruemit Pride 2022) ในวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อสนับสนุนความหลากหลายและเท่าเทียมทางเพศ รวมทั้งเรียกร้องสิทธิทางกฎหมายและสวัสดิการจากรัฐ^{๔๔} แต่ในขณะเดียวกันสังคมไทยยังคงมีแนวคิดอนุรักษนิยมอยู่ในหลายกลุ่ม ส่งผลให้มีการปิดกั้นและจำกัดสิทธิในการแสดงออกทางเพศด้วยการเลือกปฏิบัติ เนื่องด้วยความเชื่อและทัศนคติเชิงลบต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และอาจทำให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่สามารถแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่^{๔๕} ทั้งนี้สามารถสรุปปัญหาการยอมรับของสังคมได้^{๔๖} ดังนี้

๑.๑ **ด้านสังคมและวัฒนธรรม** กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยทุกกลุ่ม แต่ด้วยกระแสสังคมที่เริ่มยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้นจึงทำให้คนบางกลุ่มเก็บซ่อนความชิงชังไว้ในใจ และไม่ได้แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเปิดเผย รวมทั้งสังคมไทยยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น ความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ การเรียกร้องสิทธิ การยอมรับจากคนในครอบครัวที่รักเพศเดียวกัน ซึ่งปัญหาการยอมรับจากคนในครอบครัวเป็นปัญหาใหญ่ของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่มักจะต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม เช่น การทำตามความคาดหวังของพ่อแม่ การรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล จึงเลือกปิดบังหรือดำเนินชีวิตแบบหลบซ่อน

๑.๒ **ด้านศาสนา** ประเทศไทยมีการนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ซึ่งมักมีมุมมองเชิงลบต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น เคยผิดศีลข้อ ๓ ต้องมาขอใช้กรรม การฝ่าฝืนคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า

๑.๓ **ด้านการศึกษา** หลักสูตรการศึกษายังไม่ค่อยส่งเสริมการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ และบางสถานศึกษายังมีกฎระเบียบที่กีดกันให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศใส่เครื่องแบบตามเพศกำเนิด ซึ่งอาจขัดแย้งกับความต้องการของพวกเขา

๑.๔ **ด้านการประกอบอาชีพ** กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยยังมีแนวโน้มที่จะไม่เปิดเผยวิถีทางเพศของตนเอง ถึงแม้ว่าจะมีการเปิดกว้างมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติ เช่น การปฏิเสธการขึ้นตำแหน่ง การถูกกีดกันจากที่ทำงาน การถูกจำกัดประเภทของงาน ซึ่งคนข้ามเพศจะได้รับผลกระทบมากที่สุด นอกจากนี้หลายอาชีพยังไม่สามารถแสดงตัวตนออกมาได้มากนัก เช่น วงการศึกษา

^{๔๔} Rocket Media Lab. (๒๕๖๕).

^{๔๕} LMC NEWS. (๒๕๖๔).

^{๔๖} อัญมณี สัจจาสัย. (๒๕๖๕). ความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ ๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศของไทย เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชน. (บทความเพื่อนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา รายการเจตนารมณ์กฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร). หน้า ๑๔-๑๗.

๑.๕ ด้านการรับบริการสุขภาพ องค์กรที่ทำงานเพื่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังขาดเงินทุน และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น โรคซิมเศร่าจากการถูกเลือกปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงของร่างกายหลังได้รับฮอร์โมน ปัญหาหลังจากการผ่าตัดแปลงเพศ รวมทั้งการพัฒนาการผ่าตัดแปลงเพศจากหญิงเป็นชาย (FTM SRS) ที่มีราคาสูงและไม่สามารถเข้าถึงได้ง่ายเท่ากับการผ่าตัดแปลงเพศจากชายเป็นหญิง (MTF SRS) นอกจากนี้บางครั้งยังมีการเลือกปฏิบัติต่อผู้รับบริการ โดยเฉพาะผู้ป่วยที่ติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และโรคเอดส์ (AIDS)

๑.๖ ด้านสื่อมวลชน สื่อมวลชนไทยยังไม่มีการควบคุมการเลือกปฏิบัติและความรุนแรงที่มีต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งการกล่าวถึงกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเชิงลบหรือเป็นตัวละครตลกในรายการโทรทัศน์

๒. ปัญหาทางด้านกฎหมาย ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองและรับรองสถานภาพของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมดังเช่นกับคู่รักชายหญิง^{๔๗} ซึ่งการสมรสตามกฎหมายไทยมีการกำหนดเงื่อนไขให้คู่สมรสฝ่ายหนึ่งเป็นเพศชายและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเพศหญิง โดยพิจารณาตามเพศกำเนิด ดังนั้นคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศที่ต่างเพศกันตามเพศกำเนิด เช่น ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ชายข้ามเพศและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้หญิงข้ามเพศ ก็สามารถจดทะเบียนสมรสได้ แต่อาจเสียสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ทางกฎหมายในบางกรณี ส่วนคู่รักเพศเดียวกันตามเพศกำเนิดจะไม่สามารถจดทะเบียนสมรสได้ ทำให้เสียสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ทางกฎหมาย และอาจส่งผลต่อชีวิตคู่ได้ ในที่นี้จะพิจารณาปัญหาทางด้านกฎหมายเฉพาะประเด็นหลักๆ เท่านั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายครอบครัวและมรดก คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศจะเสียสิทธิและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว และบรรพ ๖ มรดก ดังนี้

๒.๑.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา การที่คู่รักเพศเดียวกันอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา หากคู่รักฝ่ายหนึ่งไม่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน อีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถอ้างเป็นเหตุฟ้องหย่าได้

๒.๑.๒ การเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ กรณีที่ศาลสั่งให้คู่รักเพศเดียวกันฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ อีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ตามมาตรา ๑๔๖๓

๒.๑.๓ การจัดการทรัพย์สินร่วมกัน คู่รักเพศเดียวกันไม่สามารถจัดการสินสมรสร่วมกันได้ตามมาตรา ๑๔๗๖

๒.๑.๔ สิทธิในการเรียกค่าเลี้ยงชีพ กรณีการหย่า ถ้าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของคู่รักเพศเดียวกันฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการหย่านั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส คู่รักเพศเดียวกันจะไม่สามารถฟ้องเรียกค่าเลี้ยงชีพจากฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา ๑๕๒๖ ได้

^{๔๗} ภคพล เส้นขาว. (๒๕๖๑, มกราคม-มิถุนายน). แนวทางในการชีวิตคู่อย่างยั่งยืนของคู่รักเพศเดียวกันในสังคมไทย. *HUSO Journal of Humanities and Social Sciences*, ๒(๑), หน้า ๙๓.

๒.๑.๕ การรับบุตรบุญธรรม ผู้เยาว์ที่เป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลโดยอยู่จะเป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลอื่นอีกในขณะเดียวกันไม่ได้ตามมาตรา ๑๕๙๘/๒๖ ดังนั้นคู่รักเพศเดียวกันไม่สามารถรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้

๒.๑.๖ การรับมรดก คู่รักเพศเดียวกันที่ยังมีชีวิตไม่มีสิทธิเป็นทายาทโดยธรรม จึงไม่มีสิทธิได้รับมรดกของอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา ๑๖๒๙ ประกอบมาตรา ๑๖๓๕

๒.๒ สิทธิตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศจะเสียสิทธิตามกฎหมายอื่นๆ ดังนี้

๒.๒.๑ สิทธิตามกฎหมายลักษณะละเมิด เมื่อคู่รักเพศเดียวกันถูกกระทำละเมิดจะไม่สามารถฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน เช่น ค่าขาดไร้อุปการะหรือค่าขาดแรงงานได้

๒.๒.๒ สิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา ถ้าคู่รักเพศเดียวกันฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำความผิดตามมาตรา ๓๓๔-๓๓๖ วรรคแรก และมาตรา ๓๔๑-๓๖๔ จะไม่ได้รับการยกเว้นโทษตามมาตรา ๗๑ หรือศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจที่จะไม่ลงโทษตามมาตรา ๑๙๓ และ ๒๑๔ วรรคสองได้ รวมทั้งไม่มีสิทธิในการดำเนินคดีในความผิดฐานหมิ่นประมาทแก่ผู้ใส่ความคนตายที่เป็นคู่รักของตนตามมาตรา ๓๒๗ และไม่มีสิทธิในการร้องทุกข์ในความผิดฐานหมิ่นประมาทในกรณีที่ถูกผู้เสียหายซึ่งเป็นคู่รักของตนถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ตามมาตรา ๓๓๓ วรรคสอง

๒.๒.๓ สิทธิการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คู่รักเพศเดียวกันไม่มีสิทธิในการดำเนินคดีในฐานะผู้จัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา ๕ (๒) และมาตรา ๒๙

๒.๒.๔ สิทธิหักค่าลดหย่อนภาษีตามประมวลรัษฎากร คู่รักเพศเดียวกันไม่มีสิทธิหักค่าลดหย่อนรวมทั้งค่าลดหย่อนฝากครรภ์ และคลอดบุตรของอีกฝ่ายหนึ่งได้

๒.๒.๕ สิทธิให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล กรณีที่ผู้ป่วยไม่สามารถให้ความยินยอมได้ด้วยตนเอง คู่รักเพศเดียวกันไม่สามารถให้ความยินยอมแทน ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๑ วรรคสาม ได้

๒.๒.๖ การใช้ชื่อสกุล คู่รักเพศเดียวกันไม่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๒ ได้

๓. ปัญหาของร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต และร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม โดยร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต ที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ ยังมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมสิทธิหรือสวัสดิการบางประการ ส่งผลให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิน้อยกว่าคู่สมรสตามกฎหมายปัจจุบัน เช่น การหมั้น สิทธิประกันสังคม สวัสดิการข้าราชการ^{๔๔} ส่วนร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม ที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล หากมีการประกาศใช้กฎหมายจะต้องแก้ไขกฎหมายเดิมหลายฉบับและใช้เวลานานเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งประเทศไทยการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่แล้วทำได้ยาก เนื่องจากมีกระบวนการหลายขั้นตอนและเกี่ยวพันกับกฎหมายหลายฉบับ นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่ว่า ร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม เป็นร่าง พ.ร.บ. ที่

^{๔๔} กรุงเทพธุรกิจ. (๒๕๖๕). เมื่อ "พ.ร.บ.คู่ชีวิต" ไม่เท่ากับ "พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม" แตกต่างกันแค่ไหน?. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/social/1008850>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๗ กันยายน).

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอ ซึ่งอาจมีแรงเสียดทานทางการเมืองมากกว่าร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต^{๔๙}

แนวทางการส่งเสริมการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศตามหลักประชาธิปไตย

๑. แนวทางการส่งเสริมการยอมรับของสังคม เนื่องจากประชาชนคนไทยทุกคนอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงควรตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความเท่าเทียมของคนในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ยังถูกปิดกั้นและมีการเลือกปฏิบัติ ด้วยการเปิดใจยอมรับและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ และไม่ควรเอาความเชื่อในเรื่องศาสนามาตัดสินกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งนี้การทำความเข้าใจต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ควรเริ่มต้นจากบุคคลในครอบครัวเป็นอันดับแรก ซึ่งควรเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็น และไม่กดดันให้ปฏิบัติตามความคาดหวังของครอบครัวหรือบรรทัดฐานของสังคม ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาก็ควรให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ และไม่ออกกฎระเบียบที่กีดกันเด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายทางเพศ ในส่วนของสถานประกอบการหรือองค์กรต่างๆ ควรส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมในที่ทำงาน ไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติ และให้โอกาสในการทำงานแก่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ อีกทั้งภาครัฐควรส่งเสริมองค์กรที่ทำงานเพื่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพ เช่น โรคซึมเศร้าจากการถูกเลือกปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงของร่างกายหลังได้รับฮอร์โมน ปัญหาหลังจากการผ่าตัดแปลงเพศ การติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และโรคเอดส์ (AIDS)^{๕๐} รวมทั้งสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผ่าตัดแปลงเพศจากหญิงเป็นชาย (FTM SRS) ให้มีราคาถูกลงและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้สื่อมวลชนไทยควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลหรือข่าวสารของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในเชิงบวก และให้ข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ เพื่อเป็นการส่งเสริมความเข้าใจอีกทางหนึ่ง

๒. แนวทางการผลักดันกฎหมายการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ การผลักดันกฎหมายเพื่อคุ้มครองและรับรองการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ จนกระทั่งนำไปสู่การสมรสที่ไม่แบ่งแยกเพศ ควรได้รับการสนับสนุนจากประชาชนคนไทยทุกคน ไม่ใช่เป็นเพียงการเรียกร้องของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้น โดยประชาชนควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศที่พึงได้ตามกฎหมาย เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคโดยไม่แบ่งแยกเพศ ซึ่งสื่อมวลชนไทยเป็นองค์กรสำคัญที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรับรู้และเข้าใจในเรื่องความเท่าเทียมกันและความสำคัญในการผลักดันกฎหมายการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศในวงกว้าง ดังนั้นจึงควรนำเสนอข้อมูลหรือข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างคำว่า การสมรส กับ การแต่งงาน ซึ่งการสมรสต้องมีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดการรับรองและการคุ้มครองทางกฎหมาย รวมทั้งการได้รับสิทธิต่างๆ ตามที่

^{๔๙} กรกมล จิตหวัง. (๒๕๖๔, มกราคม-มิถุนายน). รายงานสรุปประเด็นสำคัญจากงานเสวนาวิชาการเรื่อง “สมรสเท่าเทียม: เสี่ยงจากนักเคลื่อนไหว เพื่อสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศ. *วารสารจุดยืน*, ๘(๑), หน้า ๑๓๙.

^{๕๐} วงการแพทย์. (ม.ป.ป.). *สถานการณ์ทางสุขภาพของ LGBT ในประเทศไทย* [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.wongkarnpat.com/viewpat.php?id=2856>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๐ กันยายน).

กฎหมายกำหนด ส่วนการแต่งงานเป็นการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อท้องถิ่นหรือทางศาสนา ไม่มีผลทางกฎหมาย ทั้งนี้คนไทยส่วนมากยังเข้าใจว่าการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศขัดต่อความเชื่อท้องถิ่นหรือทางศาสนา แต่ความเป็นจริงการเรียกร้องของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องการสมรสตามกฎหมาย ไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมการแต่งงาน^{๕๑}

ในส่วนของภาครัฐก็ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศตามหลักสิทธิมนุษยชนที่มุ่งเน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และข้อตกลงที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบัน เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง, หลักการยกยอการร์ตา ด้วยการสนับสนุนกฎหมายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ รวมทั้งกฎหมายการสมรสและการก่อตั้งครอบครัวของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ นอกจากนี้ควรให้พื้นที่กับนักกิจกรรมหรือนักเคลื่อนไหวที่รณรงค์เกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น การจัดเวทีสัมมนา การเดินขบวนรณรงค์ ในขณะที่เดียวกันนั้นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศก็ต้องเป็นหลักสำคัญในการเรียกร้องสิทธิการสมรสและการก่อตั้งครอบครัวของตัวเอง เพื่อให้ได้รับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีการผลักดันกฎหมายการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) และคณะผู้มีหน้าที่ออกกฎหมายจะต้องทำความเข้าใจในกฎหมายการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศและยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้งเพื่อพัฒนาไปสู่การสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ ซึ่งควรให้ตัวแทนประชาชนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันกฎหมายการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศ พร้อมกับการศึกษาแนวทางการพัฒนากฎหมายของประเทศที่อนุญาตให้มีการสมรสเท่าเทียม เพื่อนำแนวคิดและหลักการมาปรับให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย และควรมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนด้วยว่ายอมรับกฎหมายนี้หรือไม่ หรือมีความคิดเห็นอย่างไร เช่น การลงประชามติ เพื่อป้องกันการต่อต้านการใช้กฎหมาย อย่างไรก็ตามภายหลังการออกกฎหมายสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศเป็นอันแล้วเสร็จ สิ่งที่สังคมไทยควรร่วมกันพิจารณาต่อไป คือ การใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์เพื่อการมีบุตร^{๕๒} และกฎหมายอุ้มบุญ สำหรับคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนของสังคมปัจจุบัน

บทสรุป

ปัจจุบันสังคมไทยหลายภาคส่วนมีความพยายามในการขับเคลื่อนและผลักดันกฎหมายการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ เพื่อให้ได้รับสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมายเฉกเช่นเดียวกับคู่สมรสชายหญิง จนกระทั่งกฎหมายการสมรสดังกล่าวได้เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา ทั้งร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (ร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต) และร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม (ร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม) ซึ่งยังอยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาอีกหลายวาระ

^{๕๑} กรกมล จิตหวัง. (๒๕๖๔). หน้า ๑๔๐.

^{๕๒} ดวงพร ช่างทอง. (๒๕๖๕). หน้า ๗.

ทั้งนี้กฎหมายสมรสที่ไม่แบ่งแยกเพศนั้นควรเป็นหน้าที่ของประชาชนคนไทยทุกคนที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเดียวกัน อีกทั้งคณะผู้มีหน้าที่ออกกฎหมายจะต้องยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง เพื่อให้คนทุกเพศสามารถก่อตั้งครอบครัวและมีการสมรสอย่างเท่าเทียมตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามหากรัฐสภามีการออกพระราชบัญญัติคู่ชีวิตมาก่อน ก็ควรเป็นกฎหมายที่สามารถใช้ได้กับคนทุกเพศ ดังเช่นกฎหมายคู่ชีวิตของประเทศฝรั่งเศส แต่หากมีการออกพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมได้จริง ก็ควรมองว่าเป็นการสมรสโดยไม่แบ่งแยกเพศใดๆ มากกว่าการสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้น พร้อมกับการแก้ปัญหาค่าไม่ยอมรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ยังแฝงอยู่ในสังคมอนุรักษ์นิยมให้หมดไป เพื่อให้คนไทยสามารถดำเนินชีวิตตามเพศวิถีของตนและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นประเทศแห่งความเสมอภาคและเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงตามหลักประชาธิปไตย

บรรณานุกรม

- กรกมล จิตหวัง. (๒๕๖๔, มกราคม-มิถุนายน). รายงานสรุปประเด็นสำคัญจากงานเสวนาวิชาการ เรื่อง “สมรสเท่าเทียม: เสียงจาก นักเคลื่อนไหว เพื่อสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศ. *วารสารจุดยืน*, ๘(๑), หน้า ๑๓๓-๑๔๓.
- กรุงเทพธุรกิจ. (๒๕๖๕). เมื่อ “พ.ร.บ.คู่ชีวิต” ไม่เท่ากับ “พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม” แตกต่างกันแค่ไหน?. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/social/1008850>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๗ กันยายน).
- กฤตพล สุธีภัทรกุล. (๒๕๖๕). เปิดตัวย่อ “LGBTQIA+” คืออะไร มาจากไหน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1008000>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒ กันยายน).
- ชวินโรจน์ อีร์พัชรพร. (๒๕๖๓). #สมรสเท่าเทียม กระแสนโลกออนไลน์ ที่มาสู่ความหวังในการแก้กฎหมายให้สิทธิคู่ LGBTQ สมรสกันได้อย่างเท่าเทียม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/equal-marriage/?fbclid=IwAR3uRcNuEyw4Tq2APySgGJ6wG7XALFiLwq1EfAKnOg5w3cZ0tuGvAPnvfn0>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๑ กันยายน).
- ณปรีชญ์ บุญวาศ. (๒๕๖๔, กรกฎาคม-ธันวาคม). พัฒนาการของคนรักเพศเดียวกันท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบทประวัติศาสตร์ตะวันตก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, ๕ (๒), หน้า ๑๓๓-๑๔๙.
- ณรงค์กร มโนจันทร์เพ็ญ. (๒๕๖๑). นิวซีแลนด์ผ่านร่างกฎหมายลบประวัติคดีของคนรักเพศเดียวกันที่ถูกตัดสินไม่เป็นธรรมในอดีต. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thestandard.co/new-zealand-passes-law-to-quash-historic-gay-convictions>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๕ กันยายน).
- ณัฐภูมิ ชัยสายัณห์. (๒๕๕๘). *กฎหมายรับรองสถานะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- ดวงพร ช่างทอง. (๒๕๖๕). *การสมรสเท่าเทียม กลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (LGBTQI+) มีพื้นที่แค่ไหนในสังคม*. (บทความเพื่อนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา รายการเจตนารมณ์กฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร).
- ไทยรัฐออนไลน์. (๒๕๖๕). เปิดตัวความหมาย “LGBTQIAN+” ทำไมใครๆ ก็พูดถึงในเดือน Pride Month. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2418192>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒ กันยายน).
- ธรรมรุจา ธรรมสโรช. (๒๕๖๔). เจาะแฟชั่น Pride กับการเคลื่อนไหวที่สดใสกว่าสายรุ้ง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://themomentum.co/fashion-pride-lgbtq-plus>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๖ กันยายน).
- ธัญญาภัส ทองมุสิทธิ์. (๒๕๖๒). *กฎหมายต้นแบบในการรับรองและคุ้มครองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม).

- นิรันดร์ ทรงนิรันดร์ และศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี. (๒๕๖๑, กรกฎาคม-ธันวาคม). ปัญหาทางกฎหมายกับการจดทะเบียนสมรสของเพศทางเลือก. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, ๕(๒), หน้า ๕๖-๖๙.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๖๕). เทียบชัดๆ 'ปริญญา' ให้มุมมอง พ.ร.บ.คู่ชีวิต กับ สมรสเท่าเทียม เราควรเลือกแบบไหน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thaipost.net/x-cite-news/165620>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๔ สิงหาคม).
- ภคพล เส้นขาว. (๒๕๖๑, มกราคม-มิถุนายน). แนวทางในการชีวิตคู่อย่างยั่งยืนของคู่รักเพศเดียวกันในสังคมไทย. *HUSO Journal of Humanities and Social Sciences*, ๒(๑), หน้า ๙๐-๑๐๕.
- ภัทรณกัญญา อนันต์เต่า. (๒๕๖๔). ไฟเขียวแล้ว! กรุงโตเกียวเตรียมใช้ระบบคู่ชีวิต same-sex partnership ในปี 2022. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.ellethailand.com/same-sex-partnership-tokyo-2022>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๓ กันยายน).
- ภาณพ มีขำนาญ. (๒๕๕๕). การศึกษาสภาพปัญหาความเสียเปรียบของคู่ความหลากหลายทางเพศ อันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- มยุรา ปุลาภมระ. (๒๕๖๑). อัตลักษณ์ของ "ตุ๊ด" จากหนังสือชุดบันทึกของตุ๊ดและกว่าเจ้าจะเป็นหมอ. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- รัฐสภาไทย. (๒๕๖๒). รัฐสภา บทที่ ๑ การปกครองระบอบประชาธิปไตย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=55699&filename=dyouth. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๔ สิงหาคม).
- วงการแพทย์. (ม.ป.ป.). สถานการณ์ทางสุขภาพของ LGBT ในประเทศไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.wongkarnpat.com/viewpat.php?id=2856>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๐ กันยายน).
- วันชัย หวังสวาสดิ์. (๒๕๕๙). รูปแบบการบริหารประชาธิปไตยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์).
- วิศรุต สีนพงศพร. (๒๕๖๓). อธิบาย พ.ร.บ.คู่ชีวิต vs สมรสเท่าเทียม ตรามาแล้วสำคัญที่จะมีผลต่อชีวิตของกลุ่ม LGBT. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://workpointtoday.com/15explainer-lgbt>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).
- ศูนย์จิตรึกษ์ โรงพยาบาลกรุงเทพ. (ม.ป.ป.). เพศทางเลือก (LGBT). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bangkokhospital.com/content/lgbt-alternative-sex>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒ กันยายน).
- ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตย. (๒๕๕๙). หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://www.ect.go.th/dec/ewt_news.php?nid=71&filename=index. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๒๗ สิงหาคม).
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (๒๕๔๐). *การเมืองอังกฤษ*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

- สมพร เทพสิทธา. (๒๕๔๙). *ศาสนากับพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- สิริโฉม พรหมโฉม. (๒๕๖๐, มกราคม-กุมภาพันธ์). การจดทะเบียนสมรสของคนรักเพศเดียวกัน. *กุลนิติ*, ๑๔(๑), หน้า ๑๕๙-๑๖๖.
- อนรรฆพร ลายวิเศษกุล. (๒๕๖๕). *Where Are We Now? 31 ประเทศเริ่ม 'สมรสเท่าเทียม' นานแล้ว ส่วน 'ไทย' ร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม กำลังได้ไปต่อ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://urbancreature.co/same-sex-marriage-rights-country>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).
- อัญมณี สัจจาชัย. (๒๕๖๕). *ความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ ๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศของไทย เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชน*. (บทความเพื่อนำออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา รายการเจตนารมณ์กฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร).
- Chonticha.m. (๒๕๖๕). *ให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกเพศ ประเทศไหนบ้างที่มีการสมรสเท่าเทียม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.wongnai.com/articles/same-sex-marriage-around-the-world>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๑ กันยายน).
- iLaw. (๒๕๕๖). *ตั้งไ้ร่างพ.ร.บ.คู่ชีวิต ทดแทนการจดทะเบียนสมรส*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://ilaw.or.th/node/1821>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).
- _____. (๒๕๖๕). *เทียบชัดๆ ร่างพ.ร.บ.แก้ประมวลกฎหมายแพ่ง #สมรสเท่าเทียม ร่างพ.ร.บ. คู่ชีวิต ต่างกันยังไง?*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.ilaw.or.th/node/6169>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๑ กันยายน).
- LMC NEWS. (๒๕๖๔). *การยอมรับ LGBTQ ในสังคมไทย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://human.msu.ac.th/lmcnews/slide_m_details.php?slide=Mzk=. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๓ กันยายน).
- Rocket Media Lab. (๒๕๖๔). *สมรส(เมื่อไรจะ)เท่าเทียม*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://rocketmedialab.co/same-sex-marriage>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๘ กันยายน).
- _____. (๒๕๖๕). *กว่าจะได้เดินอย่าง 'ไพรด์' : สัรวจพาเหรดงานไพรด์และกฎหมายสมรสเท่าเทียมทั่วโลก*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://rocketmedialab.co/pride-parade>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).
- Thitima K. (๒๕๖๕). *ไขคำตอบ พ.ร.บ. คู่ชีวิต คือ ได้สิทธิเท่าเทียมคู่สมรสจริงหรือ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://promotions.co.th/บทความ/life-partner-act.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๒๕๖๕, ๑๐ กันยายน).